

Před dvěma sty lety zemřel Immanuel Kant, filozof, který definoval celou epochu. V článku **Pohaslé paprsky osvícenství** se tomuto tématu věnuje sociolog **Marek Nohejl**.

V roce 1784 uveřejnil Kant článek s názvem „Zodpovězení otázky: co je osvícenství?“ Píše „osvícenství je východiskem člověka z nezralosti, kterou si sám způsobil. Nezralost je neschopností vládnout sám svým rozumem bez vedení kohokoliv jiného.“ Nezralost lidstva je tak nedostatkem odvahy vzepřít se slepé podřízenosti pravidlům života a myšlení, která sice platí, ale nikdo neví proč. Osvícenství naopak vyzývá lidský rozum, aby z této nezralosti vyrostl a stal se dospělým. Odtud pochází ono slavné Kantovo zvolání: „Sapere aude!“ (Měj odvahu!), nabádající člověka k odvaze sloužit sám sobě jen svým vlastním rozumem.

Zatímco Kant žil na počátku doby, která sama sebe pochopila jako osvícenství, stojíme my dnes na jejím sklonku, pokud už ovšem neskončila. Dnes si můžeme dovolit z privilegované pozice následovníků hodnotit přínosy i pochybení této doby. Tak k tomu přistoupil i německý týdeník Die Zeit, který oslovil osm osobností, aby znovu odpověděly na starou kantovskou otázku. Mezi oslovenými byli filozofové, zástupci katolické církve i arabské kultury. Škála odpovědí odpovídala různorodosti oslovených a sahala od výzev k obnovení racionální kritiky osvícenství přes vypořádání s politiky typu Berlusconiho a Bushe až po snahu o smíření rozumu a víry.

Chceme-li porozumět současným západním společnostem, není možné vyhnout se jejich osvíceneckým kořenům, a tím pádem nelze ignorovat ani Kanta. Zvolání „Sapere aude!“ tedy žije dál. Kantovu výzvu k odvaze znovu oprášil Peter Sloterdijk na konci svého spisu *Kritika cynického rozumu*, jehož název je zjevnou narážkou na nejslavnější Kantovo dílo. „Jenom z této odvahy“, píše Sloterdijk, „se může rozvinout budoucnost, která by byla něčím více než rozšířeným opakováním té nejhorší minulosti“. Dějiny ale mají tendenci se opakovat. I dnes, přesně dvě stě let po Kantově smrti, nám proto nezbyvá než s nadějí doufat, že kritický rozum už brzy přijde k rozumu.

Nebo raději nedoufat a spíše sebrat odvalu?

[LIDOVÉ NOVINY, 7. 2. 20104]

Stejně jako v ostatních oblastech, tak i u vysokoškolského a terciárního vzdělávání se množí otázky spojené s blížícím se vstupem České republiky do Evropské unie. Sociolog **Aleš Vlk** se v článku **Kam kráčeji evropské vysoké školy?** zaměřil na aktivitu Evropské komise, která je na tomto poli stále více aktivní.

V roce 1998 ministři školství Německa, Francie, Itálie a Velké Británie podepsali tzv. Sorbonnsku deklaraci. Vedl je k tomu rozdílný systém titulů, hodnocení výsledků a všech možných procedur jednotlivých zemí Unie a snaha o jejich unifikaci. Již o rok později devětadvacet evropských zemí podepsalo Boloňskou deklaraci. Společně se zavázaly k tomu, že budou do roku 2010 usilovat o vytvoření evropského vysokoškolského prostoru. Přeloženo do srozumitelnější řeči: cílem je zvýšit konkurenceschopnost Evropy tím, že jednotlivé systémy budou přinejmenším porovnatelné a vzájemně dostupné.

Prvním krokem, který můžeme dobře pozorovat i u nás, je přechod k anglosaskému modelu studia, které je rozděleno do tří částí. První část je bakalářská, druhá je magisterská (toto studium však může být zakončeno i titulem inženýr) a třetí doktorská.

Dalším krokem je postupné zavádění Evropského kreditového systému (ECTS). Ten umožňuje provést místní ohodnocení za jednotlivé předměty na univerzální škálu. Všechny studijní povinnosti by tak měly být porovnatelné a přenositelné. Zatímco přechod na nový model studia v České republice úspěšně pokračuje, přechod na kreditový systém zatím pokulhává.

Celý boloňský proces ale pokračuje. Nejdůležitějšími tématy jsou kromě mobility studentů a učitelů a ECTS také zlepšení mechanismů a standardů udržování kvality, ale také otázky spojené se studentskou sociální podporou.

I když vzdělávání, včetně terciárního sektoru, není předmětem žádné společné evropské politiky a zůstává ve výlučné pravomoci jednotlivých členských států Unie, stává se Evropská komise stále

aktivnější. Jmenujme například vzdělávací programy Erasmus, Leonardo da Vinci či Tempus. Stejně tak je Evropská komise jednou ze zúčastněných stran již zmíněného boloňského procesu. Podle Evropské komise se do budoucna od univerzit očekává, že budou aktivním článkem tohoto procesu díky klíčovému postavení v oblasti základního i aplikovaného výzkumu, přenosu výsledků do praxe, spolupráci s průmyslem a vzrůstající úloze v místním a regionálním rozvoji. Evropská komise ale vidí i určité rezervy evropských vzdělávacích institucí, zvláště v porovnání s jejich americkými protějšky, a proto se snaží přijít s tematickými okruhy, které je zapotřebí na různých úrovních diskutovat a řešit. Jedná se mj. o to, jak zajistit školám dostatečné zdroje, jak na druhou stranu dosáhnout toho, aby jejich hospodaření bylo efektivnější, jak zvýšit zapojení škol do regionálního a místního rozvoje, jak podpořit vzájemnou spolupráci mezi vysokými školami a podnikatelskou sférou. Čím dál tím větší důraz bude kladen na vzájemnou spolupráci vysokých škol, společné programy, na programy přednášené v angličtině a především na větší mobilitu studentů. Stejně tak budou především technické vysoké školy nuceny se ve stále větší míře zapojit do spolupráce s průmyslovými podniky a také zvýšenou měrou přispívat k rozvoji regionů.

[HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 22. 1. 2004]

Na předchozí článek navazuje rozhovor s rektorem ČVUT v Praze profesorem **Jiřím Witzanym (Nedílnou součástí vzdělání musí také být dimenze etická, mravní, filozofická – autor článku Jan Příklad)**, který se podílí na vytvoření Nadačního fondu pro technické univerzity, který má spojit zájmy škol a podnikatelské sféry.

Z rozhovoru jsme pro vás vybrali:

Asi jsou už ty tam doby, kdy vysoká škola měla připravovat úzce specializované odborníky. Firmy často chtějí lidi s širším rozhledem. Kvalifikaci si stejně absolventi musí doplňovat už při práci. Jak na to škola reaguje?

Základem přípravy vysokoškolsky vzdělaných odborníků na technice jsou

přirodovědní disciplíny, schopnost nejenom řešit praktické inženýrské úlohy, ale dokázat i formulovat a řešit nové problémy, schopnost ke kritickému myšlení, kladení si znepokojivých otázek a také vnímání širší souvislosti svých rozhodnutí. To všechno vyžaduje mimo jiné i výchovu k dialogu, úzký kolegiální kontakt mezi studentem a učitelem. Budeme se muset také připravit na podstatně rozsáhlejší celoživotní vzdělávání, které se stává naprostou nezbytností. Nejsou to jednoduché problémy, ale trvale se jimi zabýváme.

Další zajímavou otázkou je zodpovědnost absolventů. Lékaři mají svou Hippokratovu přísahu, manažeři bohužel ne, a jak ukazují poslední případy – nejen ze zahraničí – asi by ji také měli mít. Co technici?

Podle mého názoru nedílnou součástí vzdělání na technických univerzitách musí být i dimenze etická, mravní, filozofická, společensko-vědní. Vzdělání je nutné chápat jako základní prostředek pro zvýšení kultury společnosti v tom nejširším slova smyslu, výchovy k odpovědnosti a také k pokoře před tím, co už bylo na cestě za poznáním vykonáno. Pokud by profesní odpovědnost byla stvrzena i symbolickou přísahou obdobně, jakou mají lékaři, myslím, že by to pouze zvýšilo význam inženýrské činnosti.

Přímé zahraniční investice částečně mění svůj charakter. Do Česka se přesouvají různá technologická, vývojová a výzkumná střediska. Namátkou DHL, Olympus, Mercedes a další. Jsme ale schopni pro taková pracoviště zajistit kvalifikované lidi?

Příliv zahraničních investic do České republiky musí být garantován kvalifikovanou technickou inteligencí připravovanou na českých technických univerzitách. Důsledky opačného trendu by mohly mít negativní a také dlouholetý dopad. Není jednoduché nyní po téměř dvou generacích překonat důsledky předchozího období a zařadit se mezi špičkové univerzity. Je také třeba překonávat nejenom trvalé podfinancování, které provází vysoké školy v polistopadové době, ale také neodpovídající hodnocení významu vysokých škol, vzdělání a vědy pro rozvoj společnosti. I v tomto směru čeká reprezentaci vysokých škol mnoho úsilí, aby přesvědčila veřejnost, investory, manažery a politiky,

že bez odpovídajících investic do vzdělání a výzkumu se bude naše zaostávání za vyspělými evropskými zeměmi dále prohlubovat.

Bude mít, nebo už má tento trend příchodů investic náročných na „znalostní pracovníky“ nějaký konkrétní vliv na změny našeho vysokého technického školství?

V současné době dochází ke zvýšení intenzity a prohloubení spolupráce ČVUT s významnými průmyslovými a podnikatelskými firmami. Každoročně se na škole pořádá workshop, kde se prezentují výsledky vědecko-výzkumné činnosti; ČVUT podporuje tuto činnost v rámci svých prostředků částkou kolem 20 milionů korun. Byl vytvořen poradní tým složený ze zástupců technických vysokých škol a Svazu průmyslu a dopravy. Předpokládá se zřízení Nadačního fondu pro podporu technických univerzit. Z jeho prostředků se budou podporovat konkrétní vědecké a výzkumné projekty úzce navazující na potřeby průmyslu. Půjdou na zřízení společných pracovišť, podporu existujících výzkumných pracovišť a laboratoří.

Letos vstupujeme do Evropské unie. Změní se tím něco pro pedagogy, studenty a absolventy?

Již nyní jsme nedílnou součástí evropského vzdělávacího a výzkumného prostoru. Vstupem do EU budeme přímo vystaveni narůstajícímu konkurenčnímu tlaku významných evropských technických univerzit. Bude nutné absolvovat zahraniční evaluace a akreditace, naše studijní programy musí být srovnatelné s programy špičkových technických evropských univerzit.

[HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 22. 1. 2004]

Problém přistěhovalců dnes trápí i takové liberální země, jako je Nizozemsko, které přitom má s přistěhovalci letité zkušenosti. Možná obava z populační exploze a malá ochota imigrantů osvojit si a respektovat hodnoty země, v níž žijí, nutí vládu, aby se problémem imigrantů intenzivně zabývala. Články **Milana Fridricha – Ghetta imigrantů straší unii a Nizozemci chtějí rozbít ghetta** přináší informaci o plánech nizozemské vlády přimět cizince k větší integritě do společnosti. Brusel plánuje výkup zchátralých domů v imigrantských čtvrtích a jejich

obyvatele chce přemístit do panelové zástavby z padesátých let. „Část centra města v posledních desetiletích zchátrala, domy ztratily na ceně a obsadily je finančně slabší skupiny. To vede k ještě většímu úpadku města“, uvedl architekt Didier Loubeck, jenž má zpracovat studii o přestavbě centra Bruselu.

Vlády Evropské unie nyní pracují na společné imigrační politice, jež by měla integraci přistěhovalců v členských zemích pomoci. Zatím se ale soustřeďují na omezení přílivu imigrantů. Do konce dubna se mají připravit zákony, jež by znemožnily, aby cizinci mohli požádat současně ve více zemích o azyl. Unie také nutí země, z nichž přichází nejvíce imigrantů, aby s ní podepsaly dohody o rychlé repatriaci a umožnily policistům z Evropy pracovat přímo na jejich území.

Sociologové a obránci lidských práv tvrdí, že myšlenka odsunout uprchlíky z velkoměst je špatná. „Regulovat imigraci nejde cestou omezování osobní svobody“, říká Gideon Bolt, docent urbanismu na univerzitě v Utrechtu. „Městská ghetta nevznikla z iniciativy přistěhovalců. Je to hlubší společenský problém“.

[HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 4. 2. 2004]

Na závěr dnešní rubriky vám nabídneme recenze tří zajímavých knih. Tou první je recenze **Václava Žáka** na knihu Josepha E. Stiglitze *Jiná cesta k trhu – Stiglitzova kritika globalizace*. Tato kniha je vlastně reflexí nad zkušeností, kterou Stiglitz jako hlavní ekonom Světové banky udělal. Hlavní poselství knihy lze shrnout do několika tezí:

- Globalizace některé chudé země významně poškozuje.
- Globální instituce (IMF, Světová banka a WTO) nejsou s to negativa globalizace napravit; IMF je svými zásahy dokonce zhoršuje.
- Washingtonský konsenzus, jímž se IMF řídí, je v příkrém rozporu s úkoly, které mu do vínku vložil John M. Keynes, tedy ovlivňovat globální poptávku.
- Neoliberální ekonomické paradigma, z něhož konsenzus vychází, nezohledňuje předpoklady, za nichž může tržní ekonomika fungovat a zejména požadavek Fondu na liberalizaci finančních a kapitálových trhů výrazně přispěl k riziku krize a ke katastrofálnímu průběhu jak asijské krize, tak transformace postkomunistických zemí.

• Když k asijské krizi došlo, Fond postiženým zemím vnucoval restriktivní politiku, která krizi podstatně prohloubila, protože její příčinou nebyla inflace způsobená utrácením vlády jako v Latinské Americe, ale nadměrné zadlužení soukromých firem. Zvýšení úrokových sazeb znamenalo jejich smrt a těžký otřes hospodářství.

Diskuse, kterou Stiglitz okolo chování Fondu v asijské krizi rozvířil, vedla k tomu, že se dnes naprostá většina jeho kritických připomínek všeobecně uznává. Kvůli tomu by nemělo cenu knihu číst, protože jde o často probírané věci. Kniha však překračuje diskuse ve dvou ohledech: obecném teoretickém rámci a popisu, jak vypadá vnitřní chod globálních institucí. Stiglitz přesvědčivě ukazuje, že bez jejich vnitřní reformy není náprava možná.

[EKONOM, 22.–28. 1. 2004, č. 4 / JOSEPH E. STIGLITZ: JINÁ CESTA K TRHU (GLOBALIZATION AND ITS DISCONTENT); VYDALO NAKLADATELSTVÍ PROSTOR, PRAHA 2004]

Josef Brož – Rehabilitace demokracie v Evropě – tato recenze se týká knihy Larryho Siedentopa, který nabízí provokativní i vytříbený pohled na základní otázky vzniku a vývoje demokratického života na Západě.

Ústředním leitmotivem knihy je otázka po federální povaze sjednocení Spojených států amerických, která tolik kontrastuje s procesem dnešního sjednocování Evropy. Ačkoli vycítíme velmi brzy, že je autor nakloněn myšlence adoptovat federalismus i pro Evropu, rozhodně k tomu ale nepřistupuje „po přímce“.

Oblouk Siedentopova výkladu se klene od helénské společnosti rané demokracie po Amsterdamskou smlouvu a dál po trasách složitých vyjednávání Evropské unie. Klenbou Siedentopova výkladu je důraz na garanci individuálních svobod státem, bez níž se člověk může svobodně cítit, ale svobodným nikdy není. Ostré kritice podrobuje zejména přehnaný akcent na „ekonomismus“ současných liberálních demokracií, které oslabují schopnost občanů hájit své přirozené zájmy na úkor svobodného rozumu.

V rehabilitaci občanství a v revizi křesťanského dědictví vidí autor předpoklady pro otevřený politický systém, v němž nebude demokracie vnímána jenom jako řečnické cvičení pro úzce

profilovanou kastu politiků a právníků. Siedentop proti sobě logicky staví efektivitu státní byrokracie, která příkládá obskurní záměr Evropu ovládnout, a potřebu posílení občanského principu, který je ovládán silami konzumu a tržního hospodářství.

[EKONOM, 5.–11. 2. 2004, č. 6 / LARRY SIEDENTOP: DEMOCRACY IN EUROPE; VYDALO NAKLADATELSTVÍ COLUMBIA UNIVERSITY PRESS]

Cena za loajalitu – recenze Václava Žáka na stejnojmennou knihu Rona Suskinda. Tato kniha vznikla z rozhovorů s Paulem O’Neillem, bývalým ministrem financí ve vládě prezidenta George W. Bushe a ze studia dokumentů, které mu poskytl. Suskind je zveřejnil na internetu na www.RonSuskind.com, kde si tak lze např. přečíst interní memoranda Alana Greenspana.

Suskindova kniha je příběhem člověka, který věří, že na složité otázky existují racionální odpovědi, které však nelze zařadit do pravolevého dělení politického spektra. Jsou prostě správné, bez ohledu na ideologii, kterou se mobilizuje veřejnost. Je zřejmé, že člověk s takovým přesvědčením může být ve vládě problémem. Zvláště je-li ministrem financí. Konflikt, který nakonec vedl k O’Neillovu odvolání, spočíval právě ve sporu mezi ideologií a racionálními. Prezident Bush a jeho političtí poradci věřili ve snižování daní a trh, O’Neill ve zdravé finance a odpovědnost. O’Neillovi hlavně vadilo, že vládní rozhodování není podloženo profesionálním rozhodovacím procesem, který umožňuje zvážit alternativy a domyslet důsledky zvolených rozhodnutí. Klíčová rozhodnutí byla připravena v úzkém kruhu politických poradců, jednání kolektivních orgánů běžela podle předem rozdaných not.

Skeptickému českému čtenáři může kniha připadat jako moderní americká pohádka. Ale konflikt mezi odborností a ideologií se přece neomezuje jenom na USA. Začíná být obecným problémem demokratické politiky. Ideologie už nedokážou dávat uspokojivé odpovědi pro stále rychleji se měnící svět.

[EKONOM, 12.–18. 2. 2004, č. 7 / RON SUSKID: THE PRICE OF LOYALTY; VYDALO NAKLADATELSTVÍ SIMON&SHUSTER, 2004]

Z MONITORINGU TISKU MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ

Příprava nové právní úpravy územního plánování

Martin Tunka, Jan Mareček

Autoři – pracovníci Ministerstva pro místní rozvoj – v článku obsáhle informují o přípravě paragrafového znění věcného záměru nového stavebního zákona.

[ČESKÉ STAVEBNICTVÍ, 10. 1. 2004]

Vstup do EU: je čas na další projekty

Alena Binterová

Článek informuje o strukturálních fondech Evropské unie. Upozorňuje na blížící se termín ukončení fondu Phare, Sapard a Ispa. Nově otevřené fondy slibují prostor větším a dlouhodobějším projektům. Článek se podrobněji zabývá programem Phare CBC v jižních Čechách.

[MLADÁ FRONTA DNES, 13. 1. 2004; JIŽNÍ ČECHY]

Středočeská města chtějí využít peníze z EU na dopravu i ekologii

NLM

Středočeská města a obce mají zájem o dotace Evropské unie. Většina z nich má zpracované projekty a ucházejí se o příspěvky v celkové hodnotě 23,4 miliardy korun, jejichž pomocí chtějí financovat 774 projektů. Článek podrobněji rozebírá jednotlivé projekty.

[ZPRAVODAJSTVÍ ČTK, 19. 1. 2004]

Peníze z EU letos budou

Monika Ginterová

Ministerstvo pro místní rozvoj se stalo řídicím orgánem Rámce podpory společnosti, tedy celkového objemu finančních prostředků, které do Česka z EU půjdou. U strukturálních fondů zodpovídá MMR za realizaci Společného regionálního operačního programu (SROP). Na otázky ohledně této problematiky odpovídá v článku ministr pro místní rozvoj Pavel Němec.

[EKONOM, 22. 1. 2004]

Společný regionální operační program je již na internetu

red

Informace o regionálním informačním programu, který po vstupu České republiky do Evropské unie umožní čerpání ze strukturálních fondů EU je v plném znění k dispozici na internetových stránkách Jihočeského kraje.

[ČESKOBUDĚJOVICKÉ LISTY, 13. 2. 2004]

Sněmovna podpořila vládní zákon o chráněných územích Natura BEN

Ochrana území v lokalitách Natura bude měkčí než v dosavadních rezervacích. Do návrhu zákona přibyl záměr pozměnit stavební zákon tak, aby byla ochrana sítě Natura zajištěna i při územním plánování.

[ZPRAVODAISTVÍ ČTK, 11. 2. 2004]

Proč je nutné otevřít trh s nájemným Pavel Němec

Názor ministra pro místní rozvoj Pavla Němce na problematiku regulace a dere-

gulace nájemného. Autor zdůvodňuje své snahy o odstranění plošné regulace nájemného.

[MLADÁ FRONTA DNES, 11. 2. 2004]

Přístup na internet je v obcích omezený (lup)

V malých obcích plní úlohu informačních center knihovny a někde i obecní úřady. Obcím mnohdy finančně pomůže také stát prostřednictvím Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva kultury.

[NAŠE VALAŠSKO, 22. 1. 2004]

Žádosti o dotace převyšují možnosti státu Alena Drábová

Článek podrobně informuje o Státním programu podpory rozvoje cestovního ruchu v regionech a o možnostech čerpání ze strukturálních fondů EU. Na otázky odpovídá vrchní ředitelka nové sekce cestovního ruchu MMR Ing. Blanka Elfmarková.

[MODERNÍ OBEC, 7. 1. 2004]

-tb-